

פרוייקט העלאת יהודי סוריה ולבנון
ראיון עם לאה יודקובסקי
תאריך: 14.1.1999
מראיין: אריה כהן

אריה כהן: אני מבין שאת בת למשפחת מוגרבי. אותו מוגרבי המפורסם שבנה בין היתר את קולנוע מוגרבי בלב תל אביב. הייתי מבקש בשלב הראשון שתספרי קצת על איך הגיעה המשפחה של אבא ומה היה המניע לעליה שלהם ארצה?

לאה יודקובסקי: עד כמה שידוע לי מסיפורי המשפחה הטריגר לכל המחשבה לעלות ארצה היתה הדודה רחל שבמשפחה היא היתה מאוד מפורסמת.

ש: דודה רחל?

ת: דודה רחל. הם היו ארבעה בנים ובת אחת. היא היתה המפונקת שם בין כולם וכולם דאגו לה ... הצעירים שביניהם.

ש: אני מבין שכולם נולדו בסוריה, בדמשק?

ת: כולם נולדו בדמשק.

ש: לבית מוגרבי? משפחת מוגרבי?

ת: בית מוגרבי, משפחת מוגרבי.

ש: לפני שאת ממשיכה, למה מוגרבי? למה שם המשפחה?

ת: עד כמה שאני זוכרת, ויש לי גם דוקומנט, שם המשפחה היה מוראביה, לא היה מוגרבי. כמו השם של אלברט מוראביה הסופר המפורסם. לאבא שלי היה פספורט איטלקי לפני שהוא קיבל ...

ש: ומה המקור של מוראביה?

ת: כנראה מאיטליה. הם לא יודעים בדיוק, אבל הקרובים במשפחה באו מאיטליה ובאמת יש להם קשר לסופר הזה שהוא, הם ניסו לברר את זה אבל הוא התכחש. ... תמיד חשבו שמוגרבי, כל מי ש... חושב שזה צפון אפריקה. זה לא צפון אפריקה. השם היה מוראביה. כשהגיעו לדמשק היה קשה לבטא מוראביה, לכן הם עשו את זה יותר ערבי, הם עשו את זה מוגרבי. מוגרבי זה צפון אפריקאי באמת ש: מערבי.

ת: מערבי. זהו בדיוק. זה המקור של השם עד כמה שאני יודעת.

ש: עוד שאלה קטנה אחת. ידוע לך על ספר שחיברו ביחס למשפחה? על הפעילות של אבא, שלכם, שלך? ת: לא, אין ספר על זה. ישנם קטעים פה ושם בספרים שחוברו על תל אביב, על בנין מוגרבי, על הקמת תל אביב וכולי. יש פה ושם אי אילו קטעים. אנחנו בעצם לא אספנו את זה בצורה מסודרת.

ש: אבל ידוע לך על ספר מסויים שבאמת ...

ת: כן, בספר של ... נדמה לי מוזכר משהו. יש נדמה לי בספר על הבימה משהו.

ש: הבנתי. דרך אגב, לגברת דואק שושנה השחקנית יש קשר משפחתי אליכם?

ת: לא קשר משפחתי. אבל היא היתה החברה הכי טובה של דודה שלי, אחות של אמא, שהיא היתה חברה אפיקים.

ש: את מתכוונת לשובנה פסח?

ת: כן. היא היתה חברה מאוד טובה של שושנה. מכאן הקשר ... גם כן היא היתה ילידת דמשק, הן באו ביחד מסוריה ועלו לארץ ביחד.

ש: את מתכוונת ל-?

ת: שושנה דואק. במשפחת דואק יש עוד אנשים אשר חיים. אתה מעוניין לדבר איתם?

ש: כן, בהחלט.

ת: אז אני יכולה ליצור איתם גם קשר. טוב, נחזור למלחמת העולם. במלחמת העולם עלתה קבוצה של מורים

ש: הראשונה?

ת: הראשונה. עלתה קבוצה, לא עלתה אלא הוגלתה, קבוצה של מורים ישראלים מהארץ לסוריה על ידי, לא יודעת מי היגלה אותם, אני לא

ש: התורכים.

ת: אני מניחה שהתורכים אבל אני לא בקיאה בהיסטוריה. המורים האלה, בדמשק היתה קבוצה של מכבי שהייתה קיימת כל הזמן אבל על מי מנוחות, בשקט, בלי זה. כשהמורים האלה התקבלו לשם הם הלהיבו את כולם ... הם הפיחו רוח מאוד ציונית בכל העסק. הם היו מאוד פעילים. אחת הנערות ש"נלכדה" לזה היתה הדודה שלי רחל.

ש: רחל?

ת: רחל מוגרבי. היא התחילה להיות מאוד פעילה במכבי עם כל המורים האלה. היה שיתוף פעולה מלא ביניהם. הם החדירו בה את הרצון לעלות ארצה. מאחר שהיא היתה הבת המפונקת והיתה לה השפעה על כל המשפחה, היא ממש דחפה את המשפחה לעלות מסוריה לארץ. המצב של המשפחה היה מצוין בדמשק. לא היו בעיות כלכליות.

ש: במה עסקה המשפחה?

ת: מנופקטורה. מכירת בדים.

ש: גם ייצור בדים?

ת: לא. רק מכירה. מסחר בדים. היה להם בית מסחר גדול בדמשק, הם עסקו בזה ... המצב הכלכלי היה טוב. המצב עם הערבים היה גם כן די שקט ולא היו בעיות. לא היו להם. אבל הציונות חדרה לדודה והיא החדירה את זה בכל המשפחה.

ש: אבא שלך הוא מוגרבי?

ת: יעקב.

ש: יעקב. הוא היה בסדר המשפחה הבכור או האמצעי?

ת: לא, הוא היה השלישי.

ש: שלישי. מתי הוא נולד? פחות או יותר.

ת: 1897, משהו כזה.

ש: או.קיי.

ת: הדודה הזאת ... כשהיא דיברה איתם לעלות ארצה וכוליי, היה דוד אחר שרצה, שחשב שאולי כדאי אם כבר לעזוב את דמשק לנסוע לאמריקה. דרום אמריקה, צפון אמריקה. היא לא נתנה בשום אופן. היא אמרה שרק לארץ ... פשוט מתוך ציונות אידיאליסטית טהורה.

ש: הבנתי. יש עוד שאלה אחת קטנה – באיזה אזור הם חיו בדמשק?

ת: בן דוד שלי יוכל להגיד לך יותר טוב. אני לא בקיאה בזה. אמנם אמא ואבא היו מספרים, אני פשוט לא זוכרת.

ש: כי את יודעת, את מודעת לזה שהיתה חארת אל-יהוד, הרובע היהודי, והיו עשירים שגרו קצת ת: אני לא יודעת איפה הם גרו.

ש: או קיי.

ת: אני פשוט לא בקיאה. יש לי עוד בני דודים, אני אפגיש אותך איתם. יש לי אפילו בני דודים שנולדו בדמשק וצעירים ממני. הם אולי קצת יותר בקיאים מפני שהם נשארו. הם עלו באמת עם ההעפלה הזאת שבזמן

ש: שנות הארבעים?

ת: שנות הארבעים. טוב, אז הדודה דחפה את המשפחה. הראשון שעלה לכאן לארץ היה אבא שלי כדי לבדוק מה ניתן פה לעשות.

ש: למה דוקא הוא נשלח על ידי המשפחה?

ת: הוא היה האיש הפעיל ביותר במשפחה בכל העסקים. האחים היו יותר מבוגרים כבר היו יותר מבוססים, היו נשואים, כבר היו להם משפחות והוא היה עוד רווק.

ש: בן כמה פלוס מינוס?

ת: אני מניחה שהוא היה בן שלושים, משהו כזה. ... הוא היה אמנם מאורס לאמא שלי, אבל הם עוד לא היו נשואים, הוא היה עוד רווק והחליטו לשלוח אותו לראות מה ניתן לעשות בארץ.

ש: השנה היתה?

ת: 1926. הוא בא לתל אביב ובדק מה פה אפשר לעשות. ניסה ... בדים, התעסוקה המשפחתית, מסחר בבדים.

ש: זאת אומרת הוא נשאר כאן לתקופה מסוימת?

ת: הוא נשאר לתקופה מסוימת. הוא בא למשפחה ואמר להם שאפשר לעבור לכאן, אפשר לפתוח בתי מסחר. ... הם התחילו דבר ראשון, הדבר הראשון שהם עשו אם אני לא טועה הם פתחו בית מסחר לבדים ביפו. ... התחילו לבנות בית לעצמם, ברחוב הרצל 72.

ש: בתל אביב.

ת: בתל אביב. זה היה בקצה העיר. לא, עוד לא. העיר לא היתה בעצם ... אני מבינה שזה היה הגבול בין יפו ותל אביב, כי אחרי זה היו פרדסים או משהו כזה. בנה את הבית. כשהבית היה גמור, את הבית לקח לבנות די הרבה זמן, והם לבד התחילו לבנות את הקולנוע.

ש: קולנוע?

ת: קולנוע מוגרבי.

ש: מי בנה את הקולנוע?

ת: אבא שלי. אבא שלי ... זה היה שייך למשפחה אבל אבא שלי עסק בבניה עצמה.

ש: כאן יש לי חוסר בהירות קל. את אומרת שנשלח קודם האבא לבדוק מה קורה.

ת: נשלח לבדוק. פתחו בית מסחר ביפו.

ש: כן. אחרי שהוא בדק לתקופה מסויימת הוא חזר

ת: הוא חזר. הוא נשא את אמא שלי לאשה, הביא אותה איתו לארץ, חזרו וגרו כאן.

ש: זאת אומרת הם חזרו ב-?

ת: ... 1928 בערך. לא, '28 אני נולדתי, אז '27. בערך ב-27.

ש: אחרי שהוא הגיע, אחרי שהוא התחתן, אז כל המשפחה הגיעה יחד איתו?

ת: לאט לאט. הם באו טיפין טיפין. כששלחו את הבן הצעיר, היה בן יותר צעיר מאבא שלי, שלחו אותו

ללמוד במקווה ישראל.

ש: מה השם שלו?

ת: גמליאל. המשפחה התחילה טיפין טיפין לעבור

ש: הנה.

ת: ככל שהתפתחו יותר העסקים כאן, הם חיסלו את העסקים בדמשק ועברו איתם לכאן. אני לא יודעת

באיזה שלב העבירו גם את ההורים שלהם, הם הביאו את האמא ואת האבא שלהם ואת כל המשפחה. הם

היו ארבעה בנים ובת. כולם עברו לארץ לגור כאן. כולם חוץ מבן אחד גרו באותו הבית בהרצל 72. היתה

להם לכל אחת מהמשפחות דירה נפרדת משלה. בן אחד גר בחיפה והם פתחו בית מסחר בחיפה גם כן.

ש: מי זה הבן הזה?

ת: אברהם.

ש: אברהם מוגרבי?

ת: כן.

ש: מתי הוא הגיע לחיפה אם כך?

ת: יותר מאוחר. אני לא יודעת את

ש: תחילת שנות השלושים פחות או יותר?

ת: אני מניחה, אני לא בקיאה. טוב, כל זה התפתח. יש סיפורים על הבניה של הקולנוע. הסיפור היה

שאבא שלי היה רואה פועלים עבריים שעבדו בבניין ... שהם חסכו כסף לאוכל כדי ללכת לתאטרון או

לקולנוע. לתאטרון אני חושבת זה היה אז. קולנוע אולי. אז הוא שאל אותם – מה, זה כל כך חשוב ללכת

לקולנוע ולחסוך מהאוכל? הם אמרו – כן ...

ש: הם אמרו בטח שזה תרבות, זה חשוב.

ת: זה היה חשוב. אז הוא אמר שאם קולנוע כל כך חשוב שחוסכים ועוד מהאוכל, אוכלים פחות, אז כדאי

לעשות בית קולנוע. זה נתן לו את הרעיון שמבחינה מסחרית זה כדאי. אז הוא החליט ... למשפחה והציע

להקים בית קולנוע. המשפחה הסכימה. הסיפורים, זה הכל סיפורים, אני לא יודעת

ש: הם קנו את השטח?

ת: הם לא כל כך, הם קנו את השטח אבל זה לא היה כל כך פשוט. הסיפור הולך שהם באו לעיריה וביקשו שטח לקולנוע שיקצו. אדמות לא היו מופשרות אז ההקצאה היתה מול, הוא עמד בקצה רחוב אלנבי או משהו כזה ואמרו לו – תזרוק אבן, לאן שהאבן תיפול שם ניתן לך את השטח. לא רק זה, הם הכריחו אותם לקנות את השטח והתנאי היה שאם לא בונים תוך שנתיים, כל הכסף הולך לאיבוד. התנאי היה שהם כן יבנו, למרות שהם באו מרצונם ואמרו שהם ... אני לא יודעת אם זה נכון או לא. אלה האגדות שהלכו במשפחה. ... אותם והכריחו אותם להפנות את מתן הקרקע שהם קנו בכסף מלא לבניית ... זאת היתה המטרה. אבא שלי התקשר אל אדריכלים שהיו אז בארץ, זה היה בסובסקי ועוד מישהו.

ש: בסובסקי?

ת: בסובסקי. האבא של יוסף מילוא מהקאמרי. הוא היה אדריכל מאוד נחשב ומפורסם, והוא היה האדריכל של הבנין הזה. אומרים שהוא השקיע שם בטון כמו במקלט אטומי כמעט, כי לא היו בטוחים אם הקרקע עומדת או לא, וזה היה על חוף ים והיו מים בקרקע. על כל פנים אומרים. אני לא יודעת. ככה הולך הסיפור, אם זה נכון או לא גם כן אני לא יודעת. מכל מקום, הם בנו את הקולנוע. אבן הפינה עד כמה שאני יודעת היתה בשנת 28'. בשנה שבה אני נולדתי הניחו את אבן הפינה לבנין הקולנוע. זהו. המשפחה ככה לאט לאט עברה לכאן. היו להם בתי מסחר ביפו, הם פתחו ... ברחוב הרצל 72

ש: ממש איפה שהבית?

ת: בבית למטה היה בית מסחר לבדים, בית מסחר מאוד גדול, אחד הגדולים בתל אביב. היו מביאים את הסחורה בעיקר מאירופה. אחד האחים היה נוסע לחצי שנה לחוץ לארץ לעשות את הרכישות והיה מביא את הבדים לארץ. זהו. כך התחיל העסק. כך הגענו לכאן.

ש: מה זאת אומרת הנה? הנה ל...

ת: לארץ.

ש: אה, לארץ. כן. עכשיו אני מבקש

ת: אני עצמי נולדתי באותו בית בהרצל 72. אחי נולד בבית חולים שהיה אז בית חולים ליולדות.

ש: דרך אגב, למה נולדת דוקא בבית?

ת: אמא שלי לא הספיקה ללכת לבית חולים.

ש: אה, זו הסיבה?

ת: ...

ש: זה יפה. חשבתי לתומי שאולי הסיבה היא שבדמשק היו רגילים ללדת בבית.

ת: לא. אולי בדמשק היו רגילים אבל כאן היה בית חולים ליולדות שהיה ליד הקולנוע הראשון בתל אביב.

תשמע, עם הגיל שלי אני כבר גם כן לא זוכרת כל כך.

ש: כן.

ת: היה בדרום תל אביב הקולנוע הראשון שהיה בנוי לפני קולנוע מוגרבי. קולנוע מוגרבי לא היה

הקולנוע הראשון. אמרתי לך, הפועלים היו הולכים לשם.

ש: הוא היה השני?

ת: מוגרבי היה השני. על יד הקולנוע הזה היה גן חיות ועל יד זה היה בית יולדות לנשים. שם היו הולכים ללדת. אני פשוט, אמא שלי לא ...

ש: אם כך אני מבין שבעצם רוב המשפחה, רובה המכריע או אולי כולה ת: המשפחה הקרובה שלי, זאת אומרת אבא שלי, האחים שלו וההורים שלו, כולם באו לארץ. המשפחה, בני הדודים שלהם מחו"ל, עדין לא כולם, התפזרו לכל מיני מקומות בעולם.

ש: עד עכשיו דיברת ביחס לאבא. מאיפה האמא מגיעה?

ת: אמא היא גם קרובת משפחה בעצם. היא קרובה, אמא שלי היתה בת דודה של אבא שלי.

ש: גם משפחת מוגרבי?

ת: לא. היא ממשפחת פסח. המקור של משפחת פסח ... מצד האמא הסיפור הוא שזו משפחה שהגיעה מ... סבא של סבא של אמא שלי הגיע מרוסיה. הוא מיהודי רוסיה והוא הגיע לצפת. הוא היה ברעש הגדול בצפת והוא עזב את צפת. הוא חזר ונסע לדמשק. שם הם נשארו. אמא שלי לכן גם כן נולדה בדמשק. שםם היה פסח. אבל שםם היה פסח אשכנזי, זאת אומרת

ש: להבדיל מפסח

מ: לא יודעת. אני מניחה ששםם המקורי היה אשכנזי והפסח נוסף אחר כך. אני יודעת שלבן-דוד שלי, אח של אמא, היו כלים שהיה כתוב עליהם פסח. זה היה שם המשפחה. זה המקור. אבל בדמשק הם כבר התחתנו ביניהם, לכן גם ... קירבה עם ...

ש: מה המשפחה של האמא עשתה שם?

ת: המשפחה של אמא, סבא שלי היה שען. הם לא היו במצב כלכלי כל כך טוב. המצב של המשפחה של אבא היה מבחינה כלכלית הרבה יותר ... הם היו יותר. מנכבדי העדה וכוליי. המצב של אמא שלי, של המשפחה של אמא היה פחות. גם המשפחה של אמא באו לארץ. אמא באה ראשונה, אחיה בא אחריה עם המשפחה שלו

ש: באילו שנים?

ת: אמא הגיעה ב-27', עד כמה שאני יודעת. האח שלה הגיע יותר מאוחר, ב-29', 30' אני מניחה. הילדים שלהם עם כולם תוכל לדבר אם זה מעניין אותך.

ש: כן.

ת: אחר כך אח נוסף בא במלחמת העולם השנייה עם ההעפלה. שלח קודם את הילדים לקיבוץ ... אותם לקיבוץ אפיקים שבו היתה אחות של אמא שלי והיתה אשתו של האח הגדול גם כן ...

ש: אחות של אמא שלך שמה הוא?

ת: שושנה פסח.

ש: שושנה פסח שהיא האמא של

ת: ... ממשפחת לוזיה. הם עלו, היא עלתה כשאמא שלי, בערך אותה תקופה שאמא עלתה. אולי חצי שנה אחרי זה. פשוט ברחזה מהבית כדי לעלות ... עוד אח עלה, בזמן המלחמה. אחות ועוד אח נסעו לחוץ לארץ. ... נסעה לגרמניה, התחתנה עם בחור שברח לדמשק בזמן מלחמת העולם השנייה גם כן מוינה. היא התחתנה איתו וחזרה איתו לוינה. האח הצעיר ביותר עבר לצרפת אם אני לא טועה. ככה הם הסתדרו.

ש: יש לי כמה שאלות שנוגעות לעצם המעבר הנה והקליטה פה. אלף, אם הבנתי נכון שילוב של שני גורמים, גם כלכלי וגם ציוני

ת: הדחף היה ציוני, אפשרות הביצוע ניתנה בגלל מצב כלכלי שנראה להם כאפשרות ...

ש: בבית, הרי את נולדת כאן, ההורים עדין בטח דיברו

ת: ערבית.

ש: גם ערבית והקשיבו גם בטח למוסיקה ערבית.

ת: בהחלט. מוסיקה ערבית ...

ש: ספרי קצת על מה קורה בבית מבחינה תרבותית.

ת: יש לי זכרון מאד לא טוב.

ש: מה שאת זוכרת.

ת: אני לא זוכרת. קודם כל היה לנו בית די מפואר בשביל הימים ההם. הבית היה גדול והדירה שלנו היתה לכאורה מרווחת לתקופה ההיא. היה לנו סלון שהיה כולו מריהוט סורי. זאת אומרת עץ משובץ בצדף. זה

נחשב מאוד מפואר אז. ההורים הביאו את זה איתם מדמשק. עם מדפי נחושת גדולים

ש: מרוקעים בטח.

ת: מרוקעים, מאוד יפים, עשו מהם שולחנות בנוסף. אני יודעת, היה לנו למשל טלפון בבית שלא היה מקובל אז. היה אחד הראשונים שהיו פה. היה רדיו עצום, גדול. הילדים, אנחנו בבית בהרצל היינו שניים.

איתי נולד גם עוד ... היה לנו חדר משלנו. ... עד כמה שאני זוכרת. מבחינה תרבותית כמעט שלא התייחסו לתרבות. אבא היה עובד ממוקדם בבוקר עד 12, 1 בלילה. זאת היתה אחת ה... הקשות של אמא שלי. היא לא ראתה את אבא שהוא עסוק ועובד כל הזמן. כך שלא היה לנו זמן לדברים תרבותיים.

ש: זאת אומרת העסקים היו בתחום הבדים ובתחום הקולנוע.

ת: בבדים, והקולנוע היה יותר מאוחר. התחיל עם בדים, הוא היה עסוק עם הבדים בעיקר. הקולנוע אז התפתח, אז גם כן העסיק אותו. מה שכן, תקופה קצת יותר מאוחרת, כשאני הייתי בת ארבע, משהו כזה, הם היו נוסעים לאירופה לחופש. בכל זאת. זאת אומרת התרבות היתה יותר, היה להם זמן לתרבות בנסיעות לחוץ לארץ. אז הם היו הולכים לתאטרון, הולכים ...

ש: בבית אני מבין שדיברו

ת: ערבית ועברית. אני גדלתי על העברית בעצם, אבל אני שמעתי כל הזמן. ההורים דיברו ביניהם עברית,

אבל הסבא והסבתא שגרו באותו בנין בדירה אחרת, דיברו ערבית. ככה אני למדתי את הערבית. גם הסבא והסבתא השניים, של אמא שלי, ההורים של אמא, גם כן דיברו ערבית ביניהם. הרקע של המשפחה, תמיד

היה לי ברקע ערבית. אבל אני גדלתי על השפה העברית, מתי שההורים ביניהם דיברו עברית.

ש: את מגיל צעיר אני מבין ידעת שאת דמשקאית, נכון?

ת: ידעתי שההורים מדמשק. זה היה במודעות כל הזמן.

ש: היתה גם מוסיקה ערבית בבית? ההורים שמעו?

ת: לא, לא שמעו בכלל, לא. הם מאוד ניסו לאמץ את ההווי הישראלי. היה אני חושבת מין צורך בהתבוללות בישראל. להדגיש יותר את הישראליות. לא את הרקע הערבי. הסבא והסבתא היו שומעים

מוסיקה ערבית. לא ההורים. ההורים היו ... היו מנסים לשמוע. שושנה דמארי היתה אז במודה והיתה כוכב גדול. לאחר שבנו את הקולנוע, דבר ראשון היה שם תאטרון למטה. היו מופעים תרבותיים, זמרים, אמנים וכל מיני דברים כאלה. ישראלים כולם. זה היה כל הזמן ברקע. אחר כך התאטרון הראשון שהיה שם זה היה הבימה. הבימה שיחקה, שם האופרה ... תיאטרון מוגרבי למטה. האופרה הישראלית. תאטרון הקאמרי הוקם באולם מוגרבי למטה. כל הדברים האלה נתנו לנו רקע יותר ישראלי ויותר אירופאי. על אף המקורות הסורים שהיו לנו כל הזמן. אבל חיי היומיום היתה להם השפעה יותר גדולה. אני העדפתי כל הזמן, אני לא הרגשתי את ההשפעה של התרבות הערבית בכלל. להיפך, אני יותר התרגלתי לתרבות האירופאית. אבל מה שכן היתה הרגשה של שוני. אני למדתי בגימנסיה הרצליה. אני התחלתי בגן דוגמאי על יד גימנסיה הרצליה ...

ש: זה גן ילדים, את מתכוונת?

ת: גן ילדים.

ש: גן דוגמאי?

ת: כן, ככה זה נקרא. על יד גימנסיה הרצליה ברחוב השחר. אגף של גימנסיה הרצליה שהולך נדמה לי לכיוון שכונת

ש: השכונה הדרומית?

ת: המערבית. היתה שם שכונה, היו תימנים שהיו שם גרים.

ש: שכונת התקווה?

ת: לא, לא שכונת התקווה. שכונה תימנית, נו. אמרתי ... בעיה של זכרון ... איפה שסוזן דלל עכשיו. איך נקראת השכונה הזאת?

ש: בצלאל?

ת: לא.

ש: דיברת על השכונה נוה צדק, נכון?

ת: כן.

ש: שם היה גן הילדים?

ת: שם היה גן הילדים. אני הייתי שנתיים בגן הילדים. עברתי משם לגימנסיה הרצליה.

ש: שהיתה אז גם בית ספר יסודי?

ת: שהיתה אז בית ספר יסודי, כן. גם בית ספר יסודי וגם בית ספר תיכון. זה היה 12 שנים אז. אני מוכרחה להגיד שבגימנסיה, אני זוכרת את זה עד היום, אני הרגשתי את השוני. אני הרגשתי שאני לא כמו כולם. היתה לי הרגשה שצוחקים ממני, שלועגים לי. אני עכשיו מדברת בכלל לא כמו בני עדות המזרח, כי אני סיגלתי לעצמי את המבטא המערבי "האשכנזי" כדי לא להיות שונה מהאחרים. הם היו צוחקים על החית והעין שלי. נוצר מין מצב שבבית הייתי מדברת בחית ועין ובבית הספר עם חברים זה היה נעלם. אנשים העירו לי על זה. כשהיו שומעים אותי בבית היו אומרים לי: "למה את מדברת ככה? את מדברת אחרת מאשר איתנו".

ש: החברים שהיו מבקרים אצלך בבית?

ת: כן. חברים שהיו מבקרים. אז זה נשאר לי עד גיל מאוחר מאוד. למעשה עד שאמא ואבא נפטרו.

ש: הכפילות הזו?

ת: הכפילות הזו, כן. הדיבור עם חית ועין ועם כף ואלף בחוץ.

ש: כשאת אומרת צוחקים או לועגים, במה דברים אמורים? מה זאת אומרת?

ת: אני זוכרת מעמד של ... ששים שנה, משהו כזה אולי יותר, זה עדין זכור לי. אני זוכרת שמורה קרא ללוח ואמר לי איזו מילה ארוכה, שם של איזה מקום או איזה דבר בפולניה. מילה שאני לא יכולתי לבטא. הוא ביקש ממני לחזור על זה ואני לא יכולתי. ואני רואה את כל הכיתה עומדת וצוחקת עלי, שאני לא יכולתי לבטא את אותו השם שהוא אמר לי. פשוט מין לעג כזה. כנראה שהוא נחרט כל כך עמוק, שאני זוכרת.

ש: כן. שאלה נוספת ביחס לחברים. תנועת נוער או חברים.

ת: הייתי בתנועת הצופים. אני הייתי די מקובלת בכיתה כי היה לי בית גדול וכל מסיבות הכיתה היו עושים אצלי. היה לי קולנוע, כל החברים היו רוצים להיות חברים שלי כדי שאני אזמין אותם לקולנוע בחינם. אני הייתי מאוד פופולרית מהבחינה הזאת. אבל אף פעם לא ידעתי אם זה בגללי או בגלל המצב הכלכלי או כל מה שכרוך בזה. כך שזה מאוד היה דו-משמעי מבחינתי. אני אומרת שאני הייתי מקובלת תמיד. היו לי הרבה חברים, היו באים אלי הרבה.

ש: היית תלמידה טובה?

ת: לא. לא הייתי תלמידה טובה. הייתי תלמידה בינונית לגמרי. לא תלמידה גרועה אבל גם לא מצטיינת. היו לי הרבה מאוד הסתייגויות מלהצביע ולהתבלט בכיתה, לעשות טעויות, כי אני לא כמו כולם. זה לא, לא רוצה להתבלט. אני לא יודעת, אולי גם לא הייתי מוכשרת כזו. אבל ההרגשה שלי שאסור להתבלט, לא למשוך תשומת לב.

ש: לא להוות מטרה. חס וחלילה.

ת: בדיוק.

ש: עכשיו אמרי לי בבקשה, בהמשך החיים, כשהתבגרת, היו קשרים של המשפחה עם יהודי סוריה אחרים?

ת: תראה, היו קשרים עם המשפחה עצמה, כי היא משפחה מאוד ענפה. אני לא מכירה הרבה אנשים, יש פה ושם, היו חברים ודודים וכולי של ההורים שלי. אני לא זוכרת שהיו להם חברים מסוריה עצמה. אבל של ... כן שהכרתי. אבל הקשרים החברתיים לא היו עם יהודי סוריה. מאחר שהמצב הכלכלי היה די טוב, אז לאבא שלי היה די מעמד בין נכבדי העיר דוקא. הם היו רובם אשכנזים. הם לא היו חברים ... עבד מאוד קשה ולא היה לו זמן לא לתרבות ולא לחברים. היחסים היו בעיקר בתוך המשפחה עם האחים וכוליי. לא עם זרים. אבל אני יודעת למשל על בר המצווה של האחים שלי. אז הזמינו את כל שועי העיר, מה שהייתי קוראת

ש: של אותה התקופה.

ת: של אותה התקופה, בדיוק. את ראש העיר ואת עורכי הדין והשופטים שהיו כאן. על כל פנים, כל אלה שנחשבו כנכבדי העיר. גם אנשים שפעם היו נפגשים בחולון, הוא גם כן היה עם ... העיר שם, עובדי עיריה של נכבדים ... של מחלקות או דברים כאלה. לא יוצאי סוריה.

ש: את יודעת שעולי סוריה ודמשק של סוף שנות העשרים, שנות השלושים, התחילו להגיע הנה לתל אביב בעיקר. הם הקימו איזה שהוא ארגון עזרה, ארגון צדקה?
ת: לא יודעת על זה שום דבר.

ש: אין לך מושג אם היו ... בקשות מאבא?
ת: אין לי מושג.

ש: את לא יודעת אם היו קשרים, קשרי עזרה?

ת: אין לי שום מושג. לא יודעת. בכלל לא ידוע לי על זה.

ש: נסיונות, כינוסים אולי על ידי קרובים ...

ת: לא ידוע לי. לא ידוע לי בכלל על כל פעילות של יהודי סוריה.

ש: גם לא ראית בבית שמגיעים אליך?

ת: לא. לפעמים היו מגיעים אל אבא לחנות. לא היו מגיעים הביתה בכלל. כל הפעילות של אבא היתה למטה בחנות ... הבית היה מין חממה סגורה שלא שייכת. כל הגישה היתה בכלל בבית שאבא היה קונה בשוק ואמא לא הייתה יוצאת לקניות אף פעם. אבא היה עושה את הקניות. אבא היה קונה את הדגים. זה לא היה, ... זה היה בבית פנימה. לא ... מחוץ לשיטה ... הייתי קוראת לזה.

ש: אותה המסורת שהיתה בדמשק הועברה גם הנה?

ת: אותה המסורת שהיתה בדמשק, בדיוק.

ש: הבנתי. את אומרת שלא ידוע לך על פגישה או מגע עם יהודים סורים?

ת: לא.

ש: מצד השלטונות, בזכות העובדה שאבא בא מדמשק, הכיר את השפה, מצד השלטונות ... הביטחון וכל מה שקשור לזה, אולי להעפלה, מליצות יושר, כל מה שקשור בזה. לא פנו גורמים ממשלתיים? אני מתכוון למנהיגים הציוניים?

ת: לא עד כמה שידוע לי. הקשר היחיד שאני יודעת שאבא היה עם השלטונות בענייני בטחון היה בפרעות 29'. הבית שלנו היה הבית האחרון לפני הפרדסים שגבלו עם יפו. בינינו ובין יפו היו פרדסים והפורעים היו באים מהפרדסים ויורים. הבית שלנו היה הבית הגבולי של תל אביב. ההגנה השתלטה עליו, זאת אומרת הם נתנו מקום להגנה להיכנס ולפעול מהבית הזה. מבחינה בטחונית זה הדבר היחיד שאני יודעת משהו. בקשר לעליה, בקשר ליהדות סוריה, לא יודעת שום דבר.

ש: דרך אגב, היו פגיעות בבית?

ת: עד כמה שאני יודעת כן, כי אני יודעת שאמא שלי ברחה איתי יותר פנימה לתל אביב כדי שלא

ש: עד יעבור זעם.

ת: עד יעבור זעם, בדיוק ככה.

ש: פגיעות בנפש אני מבין ... לא היה שום דבר.

ת: לא היו.

ש: הבנתי. עכשיו הגענו למלחמת העצמאות. או קיין? עד מלחמת העצמאות את יודעת שהיו כל מיני מפלגות בישוב, נכון? לא ניסו את אבא, כאיש מכובד

ת: אבא היה איש הציונים הכלליים, אבל לא פעיל.

ש: איש הציונים הכלליים דוקא? זאת אומרת זה היה משהו באמצע?

ת: היה משהו באמצע.

ש: למרות שקראו לזה חוגי הימין יותר.

ת: אז זה לא היה הימין, אז זה היה ... המפלגה הזו היתה בנויה יותר, עד כמה שאני זוכרת, על גישה כלכלית. זה לא היה ענין

ש: כלכלה חופשית מה שנקרא.

ת: כלכלה חופשית, בדיוק. זה התאים לאבא שלי. הוא היה איש ... הוא לא היה פעיל. בבית קראנו את עיתון "הבוקר" כל הזמן. זאת היתה הגישה, המגמה אצלנו.

ש: מצד המפלגות, מפא"י נניח, מפלגות אחרות אולי, דוקא אבא, איש מכובד ועשיר, דוקא מפני שהוא מזרחי, לא ניסו באמצעותו?

ת: עד כמה שאני יודעת אף פעם לא.

ש: גם אחרי הקמת המדינה?

ת: אחרי הקמת המדינה זה היה בדיוק להיפך. בזמנו החרימו את תאטרון מוגרבי לטובת הקאמרי. מי שעשה את זה בזמנו זה היה אשכול.

ש: רגע, אני לא הבנתי. מה זאת אומרת החרימו?

ת: החרימו. הם

ש: מי זה הם?

ת: הממשלה. החליטו שלצרכי תרבות הם לוקחים את התאטרון שהיה עסק פרטי של המשפחה, והחרימו את זה לטובת תאטרון הקאמרי. מי שעשה את זה זה היה אשכול.

ש: שהיה אז מה?

ת: שהיה אז שר האוצר. אני יודעת שזה עורר התמרמרות מאוד גדולה. איך מחרימים רכוש פרטי לצורך, התאטרון בעצם עסקי. זה לא היה משהו ציבורי. זה היה מוצר עסקי.

ש: באיזו שנה זה היה?

ת: לא זוכרת את השנים. אבל יש לי את הקומוניקציה על זה.

ש: בשנות החמישים בכל אופן, נכון?

ת: לא זוכרת את השנים. אם בעלי יבוא הוא יותר זוכר את זה ממני. זה היה בשנות החמישים.

ש: ואז היתה התמרמרות מצד המשפחה?

ת: מצד המשפחה על הממשלה, על ממשלת מפא"י. היתה התמרמרות מאוד גדולה, אני יודעת. פנו לעורכי דין אם לטפל בזה ואבא שלי פנה לאשכול בעצמו, היה אצל אשכול. בכלל למשפחה, ואני חושבת שבכלל

ליוצאי עדות המזרח יש מאוד מאוד כבוד בפני השלטונות. יש להם רגשי נחיתות כלפי אנשים ששולטים והם הסתכלו ... וכשקרה דבר כזה היתה מין התפרצות זעם כזו שלא

ש: שלא הכרת קודם.

ת: שלא הכרתי לפני זה, כן.

ש: אז היית בת כמה?

ת: כבר הייתי מבוגרת. הייתי צריכה להיות בת 22, 23.

ש: עדיין במסגרת המשפחה?

ת: כן. אני כל הזמן הייתי במסגרת המשפחה. לא יצאתי מהמסגרת. זאת אומרת אני גרתי בבית עד שהתחתנתי ... נתנה לי לגור בבית אצל ההורים, עד שקיבלנו את הבית שלנו.

ש: פה?

ת: לא. הראשון, היינו קודם בבית אחר. אבל כשהתחתנתי הבית שקנינו, שאבא קנה לנו, היה בבניה ולא היה מוכן, אז אמרנו שעד שזה ייגמר נגור בבית.

ש: הענין הזה עם ההחרמה, איך הוא נגמר?

ת: אנחנו שילמנו אני חושבת. בסופו של דבר ... כסף שהסכימו שם והחזירו לנו את הרכוש שלנו.

ש: ההחרמה היתה מבלי לשלם לכם פיצוי מסויים?

ת: בלי שום פיצוי. זאת היתה הבעיה. פשוט לקחו לנו את זה והיה על זה סיפור שלם. בסופו של דבר שילמנו לקאמרי כדי שהם יצאו וקיבלנו את זה חזרה. זה היה תאטרון מוגרבי אז.

ש: בשנות החמישים לא היו ארועים מיוחדים שקשרו את אבא אולי עם הקהילה הסורית שבארץ?

ת: לא ידוע לי על קשרים של אבא לקהילה הסורית, לא.

ש: גם את לא?

ת: אני בודאי שלא. לא היה לי שום קשר. להיפך, אני ניסיתי להימנע מכל הצד הזה של החיים.

ש: ולאחים האחרים, ידוע לך אולי?

ת: אחים שלי?

ש: כן.

ת: לא ידוע לי. אני לא חושבת. לא חושבת שהיה להם קשר. אחים שלי כולם למדו בהתחלה בגן ילדים גימנסיה הרצליה. הם לא היו תלמידים טובים אז אחי נשלח לפרדס חנה ללמוד בפנימיה. לא היה שום קשר לצד הסורי.

ש: חוץ מזה שבבית אולי מדי פעם ניסו לשמור על המסורת, נכון? בבית פנימה?

ת: מה זה מסורת?

ש: מבחינת חגים אולי?

ת: חגים בודאי ששמרו. לא אכלו לא-כשר. זאת אומרת היו אוכלים חלב ובשר אבל לא היו אוכלים חזיר. חגים תמיד שמרו. בראש השנה וכיפור היו הולכים לבית הכנסת. אבל למשל תמיד הרגשתי את השוני. בבתים אחרים היו מדליקים נרות. אצלנו אפילו לא הדליקו נרות, לא ידעו מה זה הדלקת נרות. וההורים שלי אמרו שבסוריה לא הדליקו נרות בשבת. פשוט לא היה קיים המנהג הזה. אז הייתי מרגישה את השוני

הזהה. הדלקת נרות בבית הספר עשו מזה צרמוניה שלמה. הדלקת נרות שבת. אצלנו זה לא היה. בטוח היינו אוכלים דגים בשבת. דגים זה היה מאכל נחות. בשבת אוכלים, אני יודעת, בשר או עוף אבל לא דגים שזה אוכל נחות.

ש: דגים זה אוכל נחות?

ת: אוכל נחות. בסוריה זה היה אוכל לעניים. על כל פנים לא אכלו דגים. ... מה פתאום? הבית והחוץ היו מאוד שונים. כל מה שראיתי אצל חברות, אצלי היה אחרת. גם החינוך של הילדים היה אחרת. אצלי מאוד הקפידו שאני אהיה בשעה מסוימת בבית, ונערה לא יוצאת לבד לכל מיני מקומות. מה פתאום? חברות שלי היו. אני יודעת שתמיד היו לי בעיות עם הצופים. ביום שישי בערב היינו יוצאים לערבי צופים ותמיד היו בעיות בבית כי יום שישי בערב זה היה ארוחה משפחתית וכולם היו תמיד. היו לי תמיד סקנדלים שלא הרשו לי לצאת ואני הייתי אומללה מאוד. כולם יוצאים בערב. עד גיל מסויים כל זה. כמוכן שאחר כך זה נגמר, אבל זה הציק לי הרבה מאוד זמן. המסגרת המשפחתית הסגורה השומרת יותר ... החופש לעומת החופש שהיה אצל חברים שלי בכיתה. זה היה שונה. לא חושבת שהחברים הרגישו בזה תמיד. בכל אופן לא הראו את זה. אבל אני, לי זה מאוד הפריע. בייחוד בתור בת.

ש: אני הבנתי שהבית מבחינת המאכלים

ת: אוכל מזרחי לגמרי. הכל.

ש: כפי שהיה בדמשק?

ת: כפי שהיה בדמשק. עד היום אני מבשלת גם את האוכל.

ש: ... בכלל נחמד. בסדר.

ת: זאת הפיליפינית שלי, מבשלת אוכל שהיא למדה לעשות מאמא שלי.

ש: אה, מאמא שלך?

ת: מאמא. אני לא יודעת לבשל את זה. היא למדה מאמא והיא מבשלת אצלי בבית את האוכל של אמא.

ש: אמא אני מבין

ת: אמא מסוריה. אמא נולדה בדמשק.

ש: או.קיי. אבל היא בחיים?

ת: לא, היא נפטרה לפני, בשנת ...

ש: היא היתה בת 96?

ת: היא היתה בת 93 כשהיא נפטרה. היא היתה על הרגליים עד הרגע האחרון. אפשר היה אז ללמוד עוד

...

ש: הבנתי. אבא אני מבין הלך לבית הכנסת בחגים הגדולים?

ת: בחגים, רק בחגים. הוא לא היה שומר מסורת מעבר לזה.

ש: את יודעת אולי אם אבא תרם תרומות גדולות מדי פעם? היו בטח מבקשים ממנו, משהו לגבי

ת: לא יודעת כלום על ענייני כספים של אבא. אף פעם לא עירב אותנו בדברים האלה. אף פעם לא ידענו

מה. תראה, אני ראיתי שהבית שלנו יותר יפה משל אחרים, אבל אף פעם לא היתה ההרגשה שיש לנו

יותר כסף מאחרים. זאת אומרת דמי הכיס שלי לא היו יותר מאשר של חברים אחרים, נסיעות, יציאות

ודברים כאלה, לא היו יותר. מבחינה כספית לא היתה העדפה של ... אלא יותר הרגשה של מסגרת. שאסור לחרוג ממסגרת מסויימת. יחד עם זה למשל על אוכל אבא היה מוציא הרבה יותר מאשר אני ראיתי בבתים אחרים. בייחוד בתקופת הצנע אחרי המלחמה, אחרי מלחמת ... היתה תקופה ... שהיה ענין של נקודות. על זה לא, על אוכל לא קימצו. אבל שאר הדברים היו בהחלט במסגרת. לא ביד פתוחה מדי. אבל אני חושבת שזה האופי של אבא שלי. אני לא חושבת שזה קשור למוצא.

ש: את אמרת שמשפחת לוזיה, לוזיה מנחם מקיבוץ אפיקים, היה לכם קשר משפחתי?

ת: בהחלט.

ש: ראית את מנחם אצלכם בבית?

ת: ראיתי את מנחם, אני נסעתי לאפיקים, הייתי נוסעת בחופשים להיות שם. הייתי אצלם, הם היו באים אלינו. קשרים מאוד הדוקים.

ש: אז כן התקיימו קשרי משפחה?

ת: בהחלט. קשרי משפחה היו הדבר הכי הדוק, הקשרים הכי הדוקים עם בני אדם היום זה קשרי משפחה של ההורים שלי. המשפחה זה היה הדבר הכי קרוב. יותר מחברים, יותר ממכרים, יותר מכל דבר אחר. משפחה זה היה ערך די מקודש.

ש: אני מבין אם כך שהקשרים הטובים ביותר היו עם משפחת לוזיה באפיקים?

ת: לא. הקשרים הטובים ביותר היו עם המשפחה דוקא של אבא שגרנו בבית אחד, כל המשפחה של אבא שלי.

ש: אבל מחוץ לבית, אני מתכוון?

ת: מחוץ לבית היה לאמא אח שהיה פה בתל אביב שהיה בקשר עוד יותר קרוב, ועם שושנה ומנחם, בהחלט.

ש: שושנה ומנחם לוזיה מאפיקים.

ת: כן.

ש: את היית בחופשים אני מבין, הייתם נוסעים לשם, הם היו

ת: היינו נוסעים לשם. בתור נערה מתבגרת הייתי באה לקיבוץ, אפילו לשבוע שבועיים, גרה אצלם, עובדת שם אצלם, מבלה. אלה היו קשרים די הדוקים.

ש: הבנתי. וקשרים עם אנשים אחרים? זאת אומרת לצאת אל משפחות אחרות לישון לתקופה של שבוע שבועיים כפי שציינת את קיבוץ אפיקים במשפחת לוזיה שהיו קרובי משפחה שלכם? למשפחות אחרות נתנו לך כן לצאת?

ת: חברות שלמדתי איתן.

ש: גם כן איפשרו?

ת: כן, איפשרו.

ש: שנות השבעים, השמונים, יש איזה שינוי מבחינת הקשרים עם הקהילה של יהודי סוריה בארץ? שנות התשעים, העלייה האחרונה?

ת: ההורים נעשו יותר ויותר זקנים. אבא נפטר אחר כך, אמא נשארה לבד.

ש: מתי אבא נפטר?

ת: אבא נפטר ב-92'.

ש: הוא לא זכה לראות את המאסה הגדולה שמגיעה אלינו מסוריה.

ת: עד כמה שאני זוכרת לא. אולי אני טועה. יש לי בעיה עם תאריכים. אני צריכה לוודא את התאריכים קודם. למרות שאלה ההורים שלי, אני פשוט לא זוכרת את התאריכים.

ש: אני שואל אם בעשרות השנים האחרונות התהדק, נעשה קשר?

ת: להיפך. הלך והתרחק. אם היה איזה קשר זה היה של ההורים. לי בכלל אין קשר עם כל האנשים האלה. הדבר היחידי שבזמן האחרון אני כן הייתי מודעת לו, יש לי אח של אמא, דוד שלי

ש: שמו?

ת: דוד פסח. חי בסוף ימיו באיטליה. הוא נחטף שם. הוא יצר משפחה, נשא לאשה אשה לבנונית ויצר משפחה. יש לו שלוש בנות. הוא חי במילנו והוא נחטף שם על ידי מאפיה איטלקית לצורך כופר.

ש: כי הוא היה איש עשיר?

ת: כי הוא היה איש עשיר. בסופו של דבר הם הרגו אותו. הם קיבלו את הכופר ובכל זאת הרגו אותו.

ש: במה היה העיסוק שלו?

ת: להגיד לך את האמת, אני לא יודעת. בכספים אני חושבת. אני לא יודעת. אולי תכשיטים. אני לא יודעת.

ש: הבנתי. מאז התחלת להדק את הקשר עם המשפחה?

ת: לא. מה היתה השאלה הקודמת שלך, למה אין קשר

ש: האם הקשרים שלך עם המשפחה התהדקו יותר? את אמרת לי שמשפחת פסח אחרי האירוע של החטיפה

ת: שאלה מעניינת. היה לי משהו להגיד בקשר ...

ש: כן. מאז הבנתי שהתחלת לחפש קשרים משפחתיים יותר.

ת: לא, אני יודעת לאחר שנחטף, הילדים שלו החליטו להקים על שמו משהו לזכרו פה בארץ. הם הקימו מין בית תרבות כזה בדרום תל אביב לזכרו.

ש: את מדברת על הספריה והאולם שהקימו מתחת לבית הכנסת של יהודי סוריה בארגון יהודי סוריה, ראש פנה 3 בתל אביב?

ת: בדיוק.

ש: בתחנה המרכזית הישנה.

ת: אז נוצר הקשר היחידי של ארגון יהודי סוריה. איתרתי שניים שלושה אנשים, באתי לשם לשמוע הרצאות. אלה הקשרים היחידים שהיו לי עם הארגון הזה ועם הדבר הזה.

ש: דוד פסח זה הדוד שלך?

ת: דוד פסח זה הדוד שלי. אח של אמא.

ש: מאז לא פנו אלייך לחדש קשר?

ת: שום דבר. אני לא מנסה ליצור. אמא שלי היתה חברה טובה של אשתו של

ש: אליהו אבס?

ת: לא. מי שהיה שגריר שלנו ברומא.

ש: ששון?

ת: ששון. היתה חברה טובה של אשתו, של ג'וליה.

ש: של אליהו ששון, אבא של משה ששון.

ת: משה ששון. אבל עם כל החברות ועם כל זה, הן גדלו ביחד והדרכים נפרדו. פעם בעשר שנים הם היו אולי מרימים טלפון. מי שבאמת היה כן שומר על קשרים זה אח של אמא, אליעזר פסח. הוא היה יותר שומר קשר עם כל אותן קבוצות של עולי סוריה וכל אותם ארגונים של עולי סוריה. אמא שלי ואבא שלי לא שמרו על קשרים ...

ש: אליעזר פסח חי?

ת: לא, הוא לא חי.

ש: גם הוא נפטר?

ת: גם הוא נפטר. אבל הוא היה שומר על קשרים. הוא גם כתב יומן על כל החיים שלו, על העליה מדמשק ועל הילדים שלו. כדאי לך להגיע אל היומן הזה.

ש: אליעזר פסח?

ת: כן. כדאי לך להגיע אל היומן הזה כי הוא, לא יודעת אם הוא סיים אותו, את השנים האחרונות בארץ, אבל את ההתחלה בודאי יש להם אותו ... זה יכול לתת לך חומר רקע די טוב.

ש: יש לך את הכתובת שלהם, את הטלפון?

ת: בודאי, אלה גם שני דודים שלי. אנחנו אמנם לא בקשרים כמו אצל ההורים, אבל הקשרים במשפחה עדין קיימים.

ש: הבנתי. מענין אותי גם מה קרה איתך. התחתנת ...

ת: גמרתי את הגימנסיה הרצליה והלכתי ללמוד באוניברסיטה בירושלים שזה היה בשביל ההורים שלי בעיה גדולה, כי לשלוח ילדה ללמוד ולגור לבד בירושלים זה היה

ש: מתי התחלת ללמוד בירושלים?

ת: ב-47'.

ש: אהה, יפה.

ת: ... מלחמת השחרור.

ש: כן.

ת: הספקתי ללמוד סמינר ב-47' בירושלים, שם הכרתי בזמן הלימודים את בעלי לעתיד. ב-48' פרצה מלחמת השחרור. מה שקרה הוא שאני הייתי רשומה כתלמידה בירושלים, זה היה התחלת שנה והדרך לירושלים נחסמה. הכרזת המדינה היתה ב-29 בנובמבר והיה

ש: החלוקה, הכרזת החלוקה באו"ם.

ת: הכרזת החלוקה באו"ם. יום אחרי זה, זה היה סופשבוע אם אני לא טועה או משהו כזה, אני הייתי בתל אביב. כשאני הייתי נוסעת לירושלים אני כל שבת הייתי באה הביתה. זה היה חוק בל יעבור. שבוע

בירושלים אבל שבת הייתי חייבת להיות בבית. הייתי בבית. הוכרזה החלוקה באו"ם ואז התחילו יריות בדרך לירושלים. אז ההורים אמרו לי – חכי קצת שהמצב יירגע, אל תסעי עוד עם האוטובוסים לשם. אז אני נשארתי תקועה בתל אביב. המצב לא נרגע והפסקתי את הלימודים.

ש: מה למדת דרך אגב במרחקים?

ת: פילוסופיה, פדגוגיה, פסיכולוגיה.

ש: יפה מאוד.

ת: אז נשארתי תקועה בתל אביב והיה לי משעמם פה ולא היה לי מה לעשות. אמרתי לך שהכרתי את בעלי לעתיד. הוא היה קרוב משפחה של משפחת מוזס שהיה להם את העיתון פה, ידיעות אחרונות. אני אמרתי לו – דב, אין לי מה לעשות. הייתי מדברת איתו בטלפון. דב אין לי מה לעשות, משעמם לי. אז הוא אמר – טוב, אני אסדר לך עבודה בידיעות אחרונות.

ש: בירושלים?

ת: לא, בתל אביב, כי אני הייתי תקועה. הוא היה בירושלים, הוא עבד בעיתון בירושלים. הוא למד איתי פילוסופיה. היינו בכיתה אחת באוניברסיטה. הוא למד איתי יחד פילוסופיה והוא עבד נוסף ללימודים בעיתון בירושלים. אני נתקעתי כאן ולא היה לי מה לעשות אז אמרתי לו – משעמם לי, אין לי מה לעשות, אולי תמצא לי. אז הוא אמר לי – אני אסדר לך עבודה במערכת העיתון בתל אביב. התחלתי לעבוד בידיעות אחרונות ואז קרה הפוטש הגדול של ידיעות אחרונות. קרליבך עם כל העובדים עזבו את העיתון וייסדו את מעריב.

ש: באיזו שנה זה היה?

ת: 48'.

ש: במהלך 48', כן.

ת: הם עזבו את העיתון ואני הלא התקבלתי לעבודה מטעם המעביד, משפחת מוזס, כי דב שלח אותי. היחידה שנשארת במערכת זו הייתי אני. היחידה שידעה איפה הניירות ומה יש וכולי. הם החליטו, משפחת מוזס החליטה לא לוותר על העיתון והם הביאו צוות עובדים חדש שלא ידע כלום מה קורה. בעצם אני עזבתי את העיתון לפני זה כי העבודה לא מצאה חן בעיניי. אז אמרתי להם – תודה רבה ושלום, לא מוצא חן בעיניי... לא, הסיפור היה אחר. עבדתי במערכת, התקבלתי לעבודה במערכת של העיתון. אחרי ארבעה שבועות של עבודה הודיע לי סגן-העורך אז, שלום רוזנפלד, שאני לא טובה בעבודה. התפקיד שלי היה לקבל את הידיעות מכתבים בטלפון. אז היו הכתבים מרימים טלפון ומקריאים למזכירה את הידיעה שלהם. אני לא מקבלת את זה מספיק מהר ולכן אני לא מתאימה לעבוד במערכת. אני ידעתי שאלה שטויות כי אני ידעתי שאני כותבת מהר. בלימודים באוניברסיטה אני הייתי כותבת את ההרצאות של המורים ולי היתה המחברת הכי מלאה שאפשר בכלל. ידעתי שאני כותבת מהר, ידעתי שזו טעות. לא ידעתי למה. הם רצו לסלק אותי. לדוד של דב לא היה נעים לפטר אותי כי דב שלח אותי. אז הוא לקח אותי לעבוד במשרד ההנהלה של העיתון.

ש: כן.

ת: בהנהלה לא עניין אותי, לא מצא חן בעיניי, ואמרתי שזה לא מוצא חן בעיניי, תודה ושלוש, והפסקתי לעבוד. שבוע אחרי זה הם באו וקראו לי כי מסתבר שהם סילקו אותי כי לי לא היה מה לעשות. אני הסתובבתי במערכת יותר מדי. הייתי מסתובבת שם בשעות שלא הייתי צריכה לעבוד גם כי אמרתי, זה עניין אותי, הנושא עניין אותי. למדתי לכתוב על מכונת כתיבה בשעות האלה. הסתובבתי במערכת והם הכינו את הפוטש, את היציאה מהעיתון, במערכת. זה שאני הסתובבתי שם הפריע להם, לכן הם סילקו אותי. זה כבר בדיעבד. אז כשהם עזבו מוסס קרא לי חזרה ואמר לי – את היחידה שיודעת מה הולך כאן.

למרות שהייתי פישרית קטנה שרק הסתובבה ולא

ש: לפחות ידעת איפה המגירות

ת: איפה המגירות, איפה הניירות, אני יודעת, כל מיני דברים. בקיצור, הם אירגנו את עבודת העיתון החדש ולקחו אותי חזרה לעבודה. אני המשכתי לעבוד שם עד שהתגייסתי לצה"ל. התגייסתי לצה"ל, למרות שהציעו לשחרר אותי כי העבודה בעיתון היתה מספיק חשובה ויכולתי לקבל שחרור. אמרתי – לא, אני אלך לצבא, לא בא בחשבון. הלכתי לצבא ביקשתי להיות מחוץ לבית ...

ש: להתרחק קצת.

ת: להתרחק קצת כי בבית כל הזמן היה חממה מגינה ואני רציתי קצת לצאת.

ש: דרך אגב, הגיוס עצמו לצבא התקבל בבית ככה

ת: זה היה מובן מאליו.

ש: מובן מאליו?

ת: כן. זה היה חלק מהחיים. יש מלחמת קיום והילדים צריכים ללכת לצבא, אז זה היה ברור. ביקשתי לצאת מחוץ לבית אבל הצבא השאיר אותי כאן בבית. עבדתי בקריה של אז. לא חשוב, הייתי שנה ומשהו בצבא. אחרי שנה שיחררו את תלמידי האוניברסיטה לצורך לימודים. שיחררו מהצבא, שיחררו גם אותי. חזרתי ללמוד באוניברסיטה אז, המשכתי עוד שנתיים, גמרתי חוק לימודים, לא ניגשתי לבחינות הסופיות. דב בינתיים עבר מירושלים ל... הוא למד באוניברסיטה ועבר לתל אביב לעבוד במערכת העיתון בתל אביב.

ש: של ידיעות אחרונות?

ת: של ידיעות אחרונות. אני גמרתי חוק לימודים. אמרתי שזה יותר חשוב לי ויותר ... גם בתל אביב. אז עזבתי את, לא הגשתי בחינות, עברתי לתל אביב והתחלתי לעבוד בממשלה. עבדתי בנציבות שירות המדינה מספר שנים ומשם עברתי לחברות ממשלתיות. הרבה שנים בחברות ממשלתיות.

ש: אמרי לי, אף פעם לא ניסו לגייס אותך לענין הזה של עבודת המודיעין בגלל ידיעת השפה?

ת: בגלל ידיעת השפה לא ניסו. מה שכן ניסו לגייס אותי, ניסו לגייס אותי ללח"י לפני הקמת המדינה. במסגרת הצופים אז היינו יותר ככה מעין, הדרך הרגילה היתה ללכת להגנה במסגרת הצופים. להתיישבות, יותר להגנה. אבל במסגרת גימנסיה הרצליה היתה קבוצה שגויסה ללח"י וניסו לגייס אותי ללח"י. הבעיה היתה שההורים לא היו נותנים לי לצאת בערבים ובלח"י הפעילות היתה בלילה.

ש: אני מבין שאז גם כהן גאולה באותה סביבה, לא?

ת: אני את גאולה לא הכרתי. מי שניסה לגייס אותי אלה היו תלמידי גימנסיה ... בנות מהגימנסיה שלמדו בכיתות מעלי שהיו חברות לח"י. אני ניסיתי הרבה אבל ההורים לא, קודם כל אסור היה לי לספר מה ומי. שנית הפעילות היתה בערבים ואסור בבית בערבים לצאת, זה לא היה מקובל. אז זה לא הלך.

ש: הבנתי. אז זה היה ניסיון הגיוס?

ת: ניסיון הגיוס היחידי למוסדות האלה. אחר כך היה הענין של ללכת להגשמה, מה שהיו קוראים ... הצופים. אז מבחינה בריאותית לא יכולתי ללכת לקיבוץ. בעצם אחרי בית הספר התיכון היינו צריכים ללכת לשנת הגשמה ואחר כך רק ... ללכת ללימודים. אבל מאחר שאני לא יכולתי ללכת לקיבוץ, הלכתי מיד לאוניברסיטה. דילגתי על השנה ועל כל השביל הזה שהוליך להגנה וכולי, עם כל בנות הכיתה שלי שהלכו לזה, אני לא הייתי שם.

ש: אני מבין שהתחתנת?

ת: התחתנתי בגיל יותר מאוחר.

ש: הבת שלך היחידה, ניסית לקרב אותה לענין המזרחי ולכל מה שקשור לתרבות הדמשקאית?

ת: לא. הבת שלי היא מאוד אנטי-מזרחית ומאוד ניסתה לנתק את עצמה ולא לקשור עצמה לעדות המזרח. זה התחיל בבית ספר, בכיתה ג' זה היה בערך. בבית הספר ביקשו למלא שאלון ושאלו מאיזו עדה את. אז היא באה הביתה ושאלה – אמא, מאיזו עדה אני? אמרתי לה – אני לא יודעת, כי אני יוצאת עדות המזרח ואבא שלך הוא אשכנזי, אז אני לא יודעת מאיזו עדה את. תכתבי ישראלית, לא ... עדה. מאז היא יודעת שהיא לא ספרדיה, אבל היה יותר חשוב לה להיחשב פולניה מאשר ספרדיה. זה מאוד, היא לא אמרה את זה אף פעם אבל לי זה היה ברור שזה חשוב לה יותר. יותר מכובד להיות אשכנזיה. היא החליטה ששמה יודקובסקי.

ש: אבל אני מבין ששם המשפחה שלך הוא יודקובסקי-מוגרבי, לא?

ת: לא. אני נשארתי יודקובסקי. לא היה מקובל אז לנשים לשמור את השם הקודם. חוץ מזה אני נורא, היתה לי בעיה, השם הזה הוא שם מאוד מפורסם. אני רציתי לעמוד על הרגליים של עצמי בזכות עצמי. לא רציתי שיגידו – הנה הבת של מוגרבי. שיגידו שאני לאה, הנה לאה. לא הבת של. אז ניסיתי לנתק את עצמי מהשם מוגרבי. מה שקרה הוא שבינתיים בעלי התפרסם ואמרו – הנה אשתו של יודקובסקי. אבל זה לא בגלל עדות המזרח רציתי לנתק, אלא בגלל שרציתי את העצמאות שלי. לכן גם לא שמרתי את השם בזמן שנישאתי. גם זה לא היה כל כך מקובל אז. הבת שלי שומרת את השם כבר. יש לה כבר שני שמות. שם מהבית יודקובסקי, ושם המשפחה שלה ליבר. אז היא נקראת אתי יודקובסקי-ליבר. אני שמרתי את לאה יודקובסקי, לא מוגרבי.

ש: הבנתי. אבל בכל זאת, עכשיו כשעליתי אליך הביתה

ת: למטה יש פה בבנין בית של ההורים שלי. אמא שלי ואבא שלי גרו פה.

ש: הם הקימו את הבית?

ת: אנחנו בנינו את זה ביחד. הם גרו בקומה התחתונה ואני גרתי ...

ש: כאן ברחוב ... 20 ברמת-גן. אבל אני רואה למטה באמת שלמה או סלים?

ת: לא. שלמה? לא. כתוב יעקב מוגרבי.

ש: אה, יעקב מוגרבי.

ת: זה אבא שלי. אבא שלי ואמא שלי גרו פה עד לפני כמה שנים.

ש: עכשיו זה מסתדר לי. הבנתי.

ת: מסתדר לך. אני לא שמרתי את השם, זה השם של ההורים.

ש: כן. את אמרת לי שבעליה האחרונה ב-92' לא יצרו איתכם שום קשר, שום עזרה או משהו בסגנון הזה?

ת: שום דבר. לא היתה שום פניה.

ש: לא מצידכם ולא מצד ארגונים שונים של יהודי סוריה?

ת: לא היה לנו קשר עם יהודי סוריה. לא להורים שלי ולי בודאי שלא. מחוץ למשפחה שלי אני לא הכרתי.

ש: בתקופה שבה אלי כהן, בשנות הששים, נלכד בדמשק, בבית היתה תכונה מיוחדת?
ת: לא, לא זכור לי.

ש: אולי את נזכרת בעוד משהו שאני לא שאלתי שהיה שייך לקשרים, לתרבות, לתחושות שלך?

ת: אני לא זוכרת כרגע. אני מניחה שודאי ש... לי זכרונות. אני אקח את הכתובת שלך. אני אנסה למצוא לך. אם אתה רוצה כתובות של שאר האנשים ש... אז קח לך ניר ועפרון.

ש: בכל אופן עכשיו אני רוצה להודות לך כי באמת חידשת לי.

ת: מה חידשתי לך, מעניין לי?

ש: חידשת לי הרבה דברים ביחס לאיך נבנה בית מוגרבי מבחינת הקשרים עם הקהילה האחרת. כל הנושא של מוגרבי לא היה ברור לי וזו משפחה די משמעותית מבחינתי. בכל אופן תודה רבה.

ת: אין על מה.